

Ankara'nın Başkent Oluşu

Başkentler ülkelerin bütün siyasal, ekonomik, kültürel, idari, askerî, güvenlik vb. konularla değerlendirildiği, kararların alındığı hayat merkezleri veya başka bir deyişle beyinleridir. Bu nedenle çoğu kez ülkelerin adından çok, o ülkenin başkentinin adı kullanılmış, başkentlerin esir düştüğü durumlarda devletlerin yıkıldığı da sık görülmüştür. Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden itibaren başkentleri de devletin konumuna göre değişmiştir. Bilecik, Bursa ve Edirne'den sonra, İstanbul'un fethiyle başkent buraya taşınmıştır. Misak-ı Millî'de de belirtildiği gibi İstanbul üç başlı bir başkentti: 1. Payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye 2. Makarr-ı Hilafet-i İslamiye ve 3. Merkez-i Hükûmet-i Osmaniye. Yani hem Osmanlı tahtının bulunduğu şehir hem de İslam dünyasının halifesinin oturduğu karargâh ve hükûmet merkeziydi. İstanbul bu hâliyle devletin tam ortasında yer alıyordu. Bir tarafında Anadolu, diğer tarafında Rumeli ve Balkan toprakları. İstanbul stratejik açıdan ise Karadeniz'den Akdeniz'e giden deniz yollarıyla, Asya'dan Avrupa'ya giden kara yollarının kesiştiği bir noktadaydı. Devletin güçlü olduğu dönemlerde önemli bir avantaj sağlayan bu stratejik özellik, devletin zayıflamasıyla birlikte, ülkeyi bu kadar farklı yönden (denizden ve karadan) tehdiye açık bir hâle getirdi. Değişen sınırlar ve İstanbul'un bu tehlikeye açık durumu başkent yerinin değiştirilmesi tartışmalarını XIX. yüzyılın ilk yarısında gündeme getirdi. Osmanlı ordusunda görevli Von Moltke, 1839'da başkent yerinin değiştirilmesini önerdi. Benzer bir öneri 1877-1878 yenilgisi sonrasında **von der Goltz** Paşa'dan geldi. Ona göre başkent Konya ya da Kayseri veya daha güneyde bir yere nakledilmesi uygundu. 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve savaş sürecinde Çanakkale Cephesi sırasında yine başkent Anadolu'ya (Eskişehir ya da Kayseri) taşınması gündeme getirilmiş, hatta bu konuda gerekli hazırlıklar da yapılmıştı. Bu cephedeki inanılmaz başarı sayesinde başkent nakli konusu gündemden düştü. I. Dünya Savaşı içerisinde yapılan Anadolu'yu paylaşım planları, savaş sonunda 30 Ekim 1918'de imzalanan **Mondros Ateşkes Anlaşması** ile yürürlüğe konuldu. 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri İstanbul'a yerleştikten sonra, Türklerin buradan da doğuya sürülmesi gündeme geldi. Zira İngilizler başkenti Bursa'ya taşıyıp İstanbul'u Türklerden almak istiyorlardı. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, bunun hemen sonrasında **Mustafa Kemal**'in Anadolu'ya çıkması, tüm gözleri Mustafa Kemal Paşa'ya çevirdi. Havza'da yayımlanan genelgenin ardından alınan Amasya kararlarıyla ortaya konulan, Millî Mücadele'nin gerekçe ve programı Erzurum ve Sivas Kongrelerinde somut bir biçim aldı. Bu olaylar sürecinde de Batı Anadolu'da işgal genişliyordu. Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Anadolu'da gerçekleştirilecek Millî Mücadele'nin "sıklet merkezi"ni Batı Anadolu yani Yunan Cephesi oluşturacaktı. Diğer yandan, Meclis'in İstanbul'da toplanması nedeniyle, Sivas buraya çok uzak kalmaktaydı. Telgraflar da buraya özetlenerek geldiğinden sıkıntı çekilmekteydi. İstanbul demir yolu da Ankara'ya kadar uzanıyordu. Tüm bu düşünceler, **Sivas Kongresi** sonrasında, İstanbul Hükûmeti ile haberleşmenin kesilmesinden, **Damat Ferit**'in istifasına kadar geçen 18 gün boyunca Millîciler arasında görüş ayrılıklarına neden oldu. Aynı dönemde ortaya çıkan yönetsel boşlukta Mustafa Kemal Paşa'nın 13-14 Eylül gecesi yayımladığı telgraflarla giderilmeye çalışıldı; fakat bu telgraflar da görüş ayrılıklarını artırdı. Millî Mücadele sürecinde bu tür ayrışmalar yaşanırken, İstanbul'da ise İngilizler Türkleri İstanbul'dan atmanın planlarını yapmaktaydı. Büyük bir stratejist olan Mustafa Kemal ise hem işgal devletlerini, hem İstanbul hükûmetlerini, hem de Anadolu'daki gelişmeleri yakından izliyor ve gelecek planlarını bu gelişmelere göre kurguluyordu. Temsilciler Kurulu ve örgütler arasındaki anlaşmazlıklar üzerine Mustafa Kemal Paşa, Meclisin toplanacağı yer, seçimler vs. üzerinde beliren görüş ayrılıklarını çözüme kavuşturmak amacıyla Temsilciler Kurulu olarak Anadolu direnişini destekleyen Kolordu ve Tümen komutanlarıyla ortak bir toplantı düzenledi. Toplantının üçüncü günü olan 18 Kasım'da Mustafa Kemal, Meclis açıldıktan sonra Temsilciler Kurulunun "Mebuslar Meclisini ve Milleti izlemek ve yönetebilmek" için daha yakın bir yerde bulunması gerektiğine dikkati çekmişti. Mustafa Kemal'in bu

yönlendirmesiyle Temsilciler Kurulu Merkezi'nin Eskişehir yakınında Seyitgazi olması kararlaştırıldı. Ancak **Ali Fuat Paşa**'nın önerisi ile Ankara tercih edildi. Bu kararın bir müddet gizli tutulması, zamanı geldiğinde ilan edilmesi kararlaştırıldı. Bu plan doğrultusunda harekete geçen Mustafa Kemal ve **Heyet-i Temsiliye** üyeleri 18 Aralık 1919'da Sivas'tan ayrılıp millî bağımsızlık ve egemenlik savaşının tarihî yolculuğuna devam ederek Kayseri, Hacıbektaş, Kırşehir, Karaman, Beynam üzerinden 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldiler.

Heyet-i Temsiliye üyelerinin Ankara'ya gelmeleriyle birlikte Heyet-i Temsiliye merkezinin "şimdilik" Ankara'ya taşındığı duyuruldu. 1920 yılına gelindiğinde İngiltere Dış İşleri Bakanı **Lord Curzon** 4 Ocak'ta İngiliz Hükûmeti'ne bir rapor sundu: "Türkiye'yi İstanbul'dan atmak... Yüzlerce yıllık sürecin devamı olacaktır." dedi. Türkleri atmak için ele geçirilmiş olan bugünkü fırsatın kaçırılmaması için ısrar etti. Lord Curzon, İstanbul'dan atılacak olan Türklerin kendilerine Bursa'yı ya da Konya'yı başkent seçebileceklerini de eklemekteydi. İtilaf Devletleri'nin bu planlarının basına sızması üzerine Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa, 11 Ocak 1920 günü İngiliz Yüksek Komiserliğine gönderdiği telgrafta durumu şiddetle protesto etti. Anadolu'nun her tarafından da İngiliz Yüksek Komiserliğine protesto telgrafları gönderildi. 16 Mart 1920'de İstanbul fiilen işgal edildi. İstanbul'un işgali, bazı aydın ve milletvekillerinin tutuklanması üzerine Mustafa Kemal yapılan bu eylemi, yirminci yüzyılın kutsal saydığı değerlere yöneltilmiş bir darbe olarak nitelendirdi. Aslında bu beklenmeyen bir olay değildi. Mustafa Kemal komutanlık tecrübesinin verdiği alışkanlıkla yaptığı "Durum Muhakemesi" sonucu Meclis'in İstanbul'da saldırıya uğrayacağını tahmin ederek, İstanbul dışında bir yerde toplanması gereğini anlatmış; fakat arkadaşlarına benimsetememiştir. Fakat olaylar onu haklı çıkardı ve Anadolu'ya geçtiği ilk günden beri düşündüğü Yeni Türk Devleti kurma olanağını verdi. 16 Mart 1920'de hem İtilaf Devletleri temsilcilerine hem de milletine yayımladığı bildirimlerde durumu değerlendirdi. Mustafa Kemal 17 Mart 1920'de bütün Valilik ve Ordu Komutanlarına gönderdiği bildirimde bir "Meclis-i Müessisan"ın Ankara'da toplanacağını bildirdi. Böylece yeni devletin ilerideki başkentinin ilk emareleri de belirmiş oldu: Ankara.

Ankara şehri İç Anadolu'da yerleşime elverişli bir düzlükte yer almaktadır. İlk Galatlarca Ancyra denilen kentin adı, günümüze kadar Ankura, Angur, Engürü, Angora şeklinde biçim değiştirmiştir. Kimi dillerde üzüm, bostan, kıvrıntı anlamlarına geldiği ileri sürülen Ankara adının Yunanca Ancyra-Çapa'dan geldiği sanılmaktadır. Nitekim Romalıların şehre arma olarak çapayı seçtikleri, Roma paralarında da bu armanın görüldüğü bilinmektedir. Yüzlerce yıl ticaret yolu üzerinde olan kent XVII. ve XVIII. yüzyıla kadar her türlü sıkıntı, salgın hastalık, savaş vb. rağmen tiftik üretimi ve dokumacılığın merkeziyken ulaşım yollarının değişmesi, İngilizlerin 1860'lı yıllarda Ankara'dan götürdükleri Tiftik Keçisini Güney Afrika'da yetiştirmeyi başarması, kentin canlılığını yitirmesine neden oldu. XIX. yüzyılın son çeyreğinde demir yolu hattının Ankara'ya ulaşması bile kenti canlandıramadı. Bu yüzyılda kıtlık, ekonomik sebepler, sel baskınları ve yoğun kar yağışları Ankara'yı felce uğrattı. Tüm bunlarla beraber 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı için vilayetten 178 bin asker alındı. O zaman doğal afetlere bir de bu olay eklenince Ankara'nın nüfusu oldukça azaldı. Ankara yaşanan tüm bu olumsuz koşullara karşılık, nüfusunun %95'i Türk-Müslüman bir şehirdi. İşgal tehlikesinden uzak görülmele birlikte, Mondros Mütarekesi sonrasında İngiliz ve Fransız askerleri tarafından kontrol altına alınmıştı. Kente gelen İtilaf Devletleri askerleri her yerde olduğu gibi burada tutuklamalara girişti ve bunların bir kısmını İstanbul'a gönderdi. Özgürlük duyguları yoğun Ankara halkı, Mustafa Kemal'in **Amasya Genelgesi**'ni yayımladığı sırada **İzmir'in Yunanlılarca işgalini** protesto için yaptığı çağrıya uyarak derhâl mitingler hazırladı (29 Mayıs 1919). Yurt savunmasına katılmak için özellikle 1919 Eylülünden itibaren kentte Müdafaa-i Hukuk-u Milliye merkezi kuruldu. Aynı adla kazalarda kurulan örgütler de düzenli bir eylem oluşturulması amacıyla merkeze bağlandı. Şehirdeki örgütlenme, Ali Fuat Paşa, Ankara müftüsü **Rıfat (Börekçi) Efendi** ve şehir aydınlarının birleşmesiyle kuvvetlendirildi. Tüm bu

çabalara Ankara halkı da candan katıldı. Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya gelişinden itibaren Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar gelecek tüm konukların konaklama ve yemek giderlerinin çoğunluğu buradaki Müdafaa-i Hukuk örgütünün parasal desteğiyle karşılandı. Ankara halkının Vali Muhittin Paşa'yı halka ters gelen tutumu nedeniyle Padişaha şikâyeti, Damat Ferit tarafından engellenince, sözcülük yapan Hoca Atıf Efendi, "Padişahı da Sadrazamı da Ankaralıların tanımadığını" belirtti. Bu durum, Ankara'nın İstanbul'dan kopmasında büyük bir adımdı. Bundan sonra Ankaralılar İstanbul Hükûmetinin gönderdiği vali ve memurları da kabul etmeyeceklerini belirterek, İstanbul'a karşı doğrudan bir tavır aldı. Muhittin Paşa yakalanarak yargılanmak üzere Sivas'a Mustafa Kemal Paşa'ya gönderildi. Böylece Ankaralılar, Mustafa Kemal'e ve Millî Mücadele'ye bağlılıklarını bir kez daha kanıtlamış oldu. Kendi seçtikleri ve vali vekili olarak gördükleri Yahya Galip Bey de Ankara'ya yaraşır bir yönetim kurdu. Bütün bu gelişmeler Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nı yürütmek için bir merkez seçmeye, seçimini de Ankara yönünde yapmaya yöneltti. İstanbul'un işgali ile Ankara daha da ön plana çıktı. Gözler Ankara'ya çevrildi. Ankara'yı karargâh yapmış olan Heyet-i Temsiliye hemen devletin sorumluluğunu üzerine aldı.

23 Nisan 1920'de TBMM açılınca, bütün ulusun başvuracağı en yüce kat oldu. Böylece Heyet-i Temsiliye'nin gelişiyle başlayan Ankara'nın fiilî başkentlik süreci, TBMM'nin açılışıyla hukuki bir durum kazanmaya başladı. 2 Mayıs 1920'de yeni devletin ilk hükûmeti de kurulunca Ankara fiilen hükûmet merkezi oldu. Yalnız Türkiye'nin değil, dış dünyanın da dikkatleri Ankara'ya çevrildi. Ankara herkesin gözünde bir merkezdi ve hukuken de Türkiye'nin başkenti olmaya adaydı. Gerçi ilk günlerde henüz hiçbir ülke TBMM'yi tanımamıştı; ama gün geçtikçe Mustafa Kemal Başkanlığında yapılan çalışmalarla gücünü göstermeye başlayan Meclis, dünyanın dikkatini çekti. Ankara bir yandan Türk vatansaverlerinin toplantı merkezi olurken, diğer yandan, bu yeni ve genç rejimle bağlantı kurmak isteyen devlet temsilcilerinin de uğrak yeri oldu. Sovyet Rusya, Azerbaycan, Ukrayna, Buhara, Afganistan gibi devlet ve emirliklerin elçi ve temsilcileri Ankara'ya geldi. Bunları Batı ülkelerinden gelen heyetler ve uzmanlar izledi. Böylece Ankara, hiç de hesapta olmayan, üstelik hazırlıklı da olmadığı bir nüfusu barındırmak zorunda kaldı. Hükûmetin oluşmasından sonra da başkent konusu hükûmetin gündeminde kaldı. 28.11.1920'de "Millî sınırlar içinde bir başkent seçilmesi için durumun askerî bakımdan Erkan-ı Harbiye Riyasetine bildirilmesi ve bir payitaht komisyonu kurulması kararlaştırıldı". Komisyona Millî Savunma, İktisat, Bayındırlık ve Sağlık Bakanlığından seçilecek üyelerle TBMM'den de üç üyenin katılması kabul edildi. Başkent olabilecek yer konusunda Genelkurmay Başkanlığının da bir ön çalışması vardı. Hükûmetin kararnamesi de Genelkurmaya ulaşmış; ancak araya I. İnönü Muharebesi girdiğinden kararname Genelkurmaya bekletilmişti. Ancak **I. İnönü Zaferi**'nin hemen ardından konu tekrar meclis gündemine getirildi. Çalışmalar sonucunda hazırlanan hükûmet kararnamesine göre, İstanbul bir "merkezî merasim" olarak bırakılacak ve "hukuki merkez-i hükûmet" Anadolu'da olacaktı. Ankara Hükûmeti, başkenti İstanbul'dan Anadolu'ya taşımaya karar vermişti. Bu taşıma İstanbul'un yabancı işgalden kurtuluşuna kadar "geçici" bir taşınma değil, kalıcı bir taşınma olacaktı. Hükûmetin bu şekilde hazırladığı Kararname milletvekilleri için âdeta sürpriz oldu. 31 Ocak 1921'de TBMM'ye sunulunca tepki, hatta öfkeyle karşılandı. "red, red" gürültüleri içerisinde yapılan oylamada kararname, 26'ya karşı 71 oyla reddedildi. I. TBMM başkentini değiştirilmesine hazır değildi. Milletvekillerinin önemli bir bölümü, zaferin kazanılmasından sonra başkent konusunun gündeme alınmasından yanaydı. Hükûmet, edindiği tecrübe sonrasında 3 yıl boyunca başkent konusunu bir daha gündeme getirmedi. Ankara da bu 3 yıl boyunca başkent adayı olarak kaldı. Mustafa Kemal 1921 yılında Amerikalı gazeteci Clarence K. Streit'in Türkiye'nin başkentinin neresi olacağı konusundaki sorusuna; "...Saltanat ve Halifelik İstanbul'da kalacaksa da gerçek hükûmetin, millî hükûmetin merkezi Anadolu'da olacak; yani İstanbul'dan daha iyi korunan yurdun orta yerinde bulunacaktır. Başkent olabilecek yerler arasında Kayseri, Sivas ve Yozgat aklımızdan geçiyor. Başkentimizi kurmak amacıyla bir komisyon bu merkezî bölgeyi

inceleyecektir.” dedi. Mustafa Kemal kendisini ziyaret eden *Le Temps* gazetesi yazarı Berthe Georgen Gaullis’in yine başkentle ilgili sorusuna “Siyasi başkentimiz Anadolu’nun ortasında kalacaktır.” derken, özel görüşmelerinde de bunun Ankara olacağını söyledi. **Mudanya Ateşkes Antlaşması**na göre, İtilaf Devletleri’nin yurdu terk etmeleri kesinlik kazandı. Bu süreçte bazı İstanbul gazeteleri “Pay-ı Taht” (başkent) sorununu gündeme getirdi. Mustafa Kemal’in gerek basına verdiği demeç, gerekse yakınlarıyla yaptığı konuşmalarda Ankara’nın resmen başkent olması gerektiğini vurgulamaması bir strateji gereği idi. Nitekim bu konuda yapılan çok erken bir açıklama “Ulusal hükûmetin İstanbul üzerindeki iddialarını zayıflatabilirdi. Başka bir deyişle yabancı devletler ve İtilaf Devletleri “Türkiye’nin Halifelik merkezinden vazgeçmek üzere olduğu” şeklinde yorumlanabilirdi. Bu nedenle Mustafa Kemal belirlenmesi/açıklanması için öncelikle savaşın kazanılması ve Lozan Antlaşması’nın belirli bir noktaya gelmesini bekledi. Nitekim 16 Ocak 1923’te İzmit’te İstanbul gazetelerinin temsilcileriyle yaptığı basın toplantısında Hükûmet merkezinin Ankara, Kayseri, Sivas üçgeni içerisinde bir yerde olması gerektiğini belirtti. Bu üçgenin bir ucunda olan “Ankara pekâlâ bir hükûmet merkezi olabilir ve hadisat orasını merkez yaptı ve feyizli bir merkez yaptı. Binaenaleyh Ankara’ya karşı nankörlük etmek caiz değildir...” dedi. Mustafa Kemal bu söylemiyle başkent konusunda tavrını net olarak ortaya koyarken, var olan tartışmalara da bir son vermek istedi.

9 Aralık 1922’de TBMM Hükûmeti’nin İstanbul “Murahhası” olarak atanan **Dr. Adnan Bey** 25 Şubat 1923’te İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’u ziyaretinde Türkiye’nin başkentinin neresi olacağı sorusuna karşılık, Adnan Bey geçmişte çok ihmal edilmiş olan Anadolu’nun kalkındırılması için başkentini Anadolu’da bulunması gerektiğini ama; resmî olarak bir bilgisi olmadığını açıkladı. Horace Rumbold, 25 Martta Londra’ya yolladığı raporda milliyetçiler için Ankara’nın âdeta “Türkün Kiblesi” gibi olduğunu belirtti. **İzmit toplantısında** bulunan gazeteciler sonraki günlerde başkent konusunu aylarca gazetelerinde dile getirdi. İddam yazarı **Ahmet Cevdet**, Ankara’nın başkent olmasını savunurken, *Tanin*’den **Hüseyin Cahit** İstanbul’u ön plana çıkardı. Vatan gazetesinden **Ahmet Emin** ise, Bursa’yı önerdi. Başkent tartışmalarının devam ettiği günlerde II. TBMM’ye seçilen ve Ankara’ya gelmeye başlayan milletvekillerine başkent konusunda bir anket yapıldı. Ankete katılan milletvekillerinin büyük bir bölümü Ankara’nın başkent olmasını istedi. Bu sonuç üzerine Vatan gazetesinden Lütfi Arif 8 Ağustos tarihli “Merkezî Hükûmet Neresi Olacak” başlıklı yazısında, yeni meclisin ilk kararlarından birinin başkent meselesi olacağını dile getirdi. Hüseyin Cahit ise, *Tanin*’deki yazısında “Merkezî Hükûmetin Anadolu’da bir yerde kalması bir fikr-i sabit ve bir iman hâline gelmiştir. Artık bunun karşısında muhakemeye girişmek, deliller göstermek, istemek manasızdır.” diyerek, Meclisin Ankara lehine alacağı kararı kabullenmiş görünüyordu. Diğer taraftan II. TBMM’de meclis ikinci başkanlığına seçilen Ali Fuat Paşa’da *Vatan* gazetesine verdiği bir demeçte Ankara’nın başkent olması gerektiğini açıkça söylemekte bir sakınca görmüyordu. **Lozan Barış Antlaşması**’nın 24 Temmuz 1923’te imzalanması ve 23 Ağustos 1923’te TBMM’de onaylanmasından sonra, onay İtilaf Devletleri temsilcilerine aynı gece bildirildi. Artık yeni meclisin önünde çözümlenmesi gereken iki temel sorun vardı: Bunlardan birincisi uzun süreden beri kamuoyunu meşgul eden başkent sorunu, diğeri ise devletin şeklini belirlemektir. Meclisin ele aldığı ilk konu 2 Ekim 1923 günü İstanbul’un boşaltılmasından dolayı başkent sorunu oldu. Mustafa Kemal Paşa gelişen süreci *Nutuk*’ta şöyle açıklamaktaydı: Lozan Antlaşması’nın eklerinden olan boşaltma protokolü uygulandıktan sonra, tümüyle düşman elinden kurtulan Türkiye’nin bütünlüğü eylemlerle gerçekleşti. Artık yeni Türkiye Devleti’nin başkentini yasa ile saptamak gerekiyordu. Bütün düşünceler, yeni Türkiye Devleti’nin başkentinin Anadolu’da ve Ankara kenti olması gerektiğinde toplanıyordu... Devletin başkentini bir an önce saptayarak iç ve dış kararsızlıklara son vermek çok gerekli idi. 9 Ekim 1923’te Dışişleri Bakanı **İsmet Paşa** tek maddelik yasa tasarısını meclise sundu: “Türkiye Devletinin makarrı idaresi Ankara şehridir”. Bu toplantı 10 Ekim tarihli İddam gazetesinde “Türkiye devletinin makarrı idaresi Ankara şehridir.” şeklinde yer aldı.

Haberin detayında ise saat ikiden altıya kadar devam eden toplantıda İsmet Paşa ve rüfekasının verdikleri taktir mucibince Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na "Türkiye Devletinin makarrı idaresi Ankara şehridir." şeklinde madde ilavesi kabul edildiği ve sorunun yarın Meclisin genel toplantısında tekrar gündeme getirilip maddenin kanuniyetinin savunulacağı" ... belirtilmekteydi. Yine aynı tarihli *Tanin* gazetesinde "Ankara Merkezî Hükûmet" başlıklı haberde ise; fırka toplantısında Ankara'ya Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın adının verilmesi hakkındaki teklifin toplantıya başkanlık eden Mustafa Kemal Paşa tarafından gündeme dahi alınmadığı yer almaktaydı. Yasa tasarısı 10 Ekim'de Layiha Komisyonundan, yine aynı gün Anayasa Komisyonundan hızla geçti ve 13 Ekim 1923'te Meclis genel kuruluna geldi. Yapılan tartışmalardan sonra oy çokluğuyla kabul edildi. Oturum başkanı Ali Fuat Paşa'nın oy çokluğuyla (ekseriyet-i azime) sözüne bazı milletvekilleri "oy birliğiyle" (ittifakla) sesleriyle itiraz etmesi üzerine, Ali Fuat Paşa "Efendim kalkmayan el vardır. Oy birliğiyle diyemem, gördüm, büyük çoğunlukla kabul edilmiştir." diyerek oturumu sonlandırmıştır. Yasa teklifi şeklinde gündeme gelen bu konu karar biçimine dönüştürülmüştür: **Karar 27**: Ankara şehrinin Türkiye devletinin başkenti olmasına ilişkin Malatya Milletvekili İsmet Paşa'nın 2/188 sayılı yasa önerisi üzerine Anayasa Komisyonunca düzenlenen 10.10.1923 tarihli mazbata TBMM'nin 13.10.1923 tarihli otuz beşinci birleşiminin ikinci oturumunda okunarak olduğu gibi kabul edilmiş ve Ankara şehrinin Türkiye Devleti'nin başkenti olması büyük çoğunlukla kararlaştırılmıştır. Kabul edilen karar Ankara'nın, Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye'nin kente gelişinden itibaren fiilî olarak sürdürdüğü merkez olma özelliğini, başkent sıfatıyla taçlandırdı. Bu metin bir kanun değil TBMM kararı olduğundan, daha sonra Anayasamızda yer alacaktı.

Nitekim 29 Ekim 1923'te **Cumhuriyet'in ilanından** ve **Halifeliğin Kaldırılması**'ndan (3 Mart 1924) sonra 20 Nisan 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisince benimsenen Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Devleti'nin başkentinin Ankara olduğu belirtildi. Ankara'nın başkent ilan edilmesi Avrupa'da tepkilere neden oldu. Özellikle İngiltere, Fransa ve İtalya'yı da kendi yanına çekerek Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun başkentine karşı ortak bir cephe oluşturmaya çalıştı. Devletler arasında karşılıklı notalaşmalar oldu. Ama genç cumhuriyet egemenliğinden asla taviz vermedi. Türkiye'deki yabancı diplomatik temsilcilikler âdeti 1. Ankara'da oturanlar 2. İstanbul'da oturanlar olmak üzere ikiye bölünmüştü. Afganistan, Sovyetler Birliği, Polonya ve Yunanistan'ın Elçilikleri Ankara'da, başta İngiltere olmak üzere diğer 18 devletin elçiliği İstanbul'da idi. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti yabancı elçilikleri Ankara'ya getirebilmek için başta bedava arsa vermek olmak üzere çeşitli kolaylıklar tanıdı. Ayrıca hükûmet, 1927'de İstanbul'daki Türk Dışişleri Bakanlığı İrtibat Bürosunu da kapattı. Bunu sonucu olarak da 1927'den itibaren Ankara'ya taşınan elçiliklerin sayısı her gün biraz daha arttı. Ankara'da hızlı bir imar faaliyetine girişildi. Yabancı uzmanlar getirilerek kentin gelecek yılları planlandı. Eğitim ve kültürel kurumlara öncelik verildi. Böylece Türk Devrimi'nin ortaya koyduğu değerlerin farkında, çağdaş bir insan tipolojisi de bu kentte yaratıldı.

Zafer KOYLU

KAYNAKÇA

AKGÜN, Nejat, **Burası Ankara**, Ankara 1996.

ARAR, İsmail, **Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı**, İstanbul 1969.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk/Söylev**, Cilt I, TTK, Ankara 1986.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I-III, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997.

AYBARS, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara 1995.

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 122.866.4.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 2.21.15.

BCA, Fon Kodu: 51. 0. 0. 0, Yer No: 8.65.38.

ELLISON, Grace M., **Kuva-i Milliye Ankarası**, İstanbul 1973.

İkdam, 31 Kanun-ı evvel 1338/1922, 17 Mart, 19 Ağustos, 10-11-12 Teşrin-i evvel, 1339/1923.

İleri, 12 Teşrin-i evvel 1339/1923.

İMGA, Orçun, **Tek Partili Dönemde Ankara**, Siyaset ve Yerel Demokrasi, Ankara 2006.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, II. Kitap, Ankara 1987.

“Millî Mücadelede Ankara (Panel)”, Ankara 28 Nisan 1986, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Yayın No: 19.

SELEN, Hamit Sadi, “Ankara’nın Başkent Oluşu”, **Atatürk Konferansları I**, Ankara 1964.

ŞENOL CANTEK, L. Funda, **“Yabanlar” ve Yerliler, Başkent Olma Sürecinde Ankara**, İstanbul 2003.

ŞİMŞİR, Bilal N, **Ankara... Ankara... Bir Başkent'in Doğuşu**, Ankara 1998.

ŞİMŞİR, Bilal N; “Ankara’nın Başkent Oluşu”, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu, 21-23 Eylül 1987**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1984.

Tanin, 17 Mart, 22 Mart, 13 Nisan, 19 Ağustos, 11 Teşrin-i evvel 1339/1923.

Tarih İçinde Ankara, Der. A. Türkel Yavuz, ODTÜ Ankaralılar Vakfı, Ankara 2000.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, İçtima Senesi:1, C 2, TBMM Matbaası, Ankara.

Tevhid-i Efkâr, 17 Temmuz, 17-26 Teşrin-i evvel, 1339/1923.

Vakit, 14 Mart 1339/1923.

Vatan, 30 Temmuz, 8 Ağustos, 15 Ağustos, 17 Teşrin-i evvel 1339/1923.

Bağlantılar

[Ali Fuat Cebesoy](#)

[Ahmet Emin Yalman](#)

[Halifeliğin Kaldırılması](#)

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankaranin-baskent-olusu/?pdf=3842> adresinden erişilmiştir